

TENSIUNI ÎNTRE COMUNIȘTII ROMÂNI ȘI MAGHIARI ÎN TRANSILVANIA ÎN ANII CARE AU URMAT CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Printre cele mai importante obiective ale generalului Constantin Sănătescu, instalat la conducerea țării după 23 august 1944, s-au numărat reglementarea statutului juridic internațional al României în situația nou creată după schimbarea alianțelor și eliberarea teritoriului transilvănean ocupat de Ungaria în urma arbitrajului de la Viena din 30 august 1940. În jurul acestor obiective guvernul a desfășurat o intensă activitate diplomatică, atât în perioada premergătoare semnării Convenției de armistițiu cât și în cea care a urmat.

Prin prevederile sale, Convenția de armistițiu¹, semnată la 12 septembrie 1944, era foarte departe de așteptările părții române. Clauzele sale se transformau într-un veritabil dictat al Moscovei prin care României i se impunea să accepte statutul de zonă de influență sovietică. Ea devenea, de fapt, o țară ocupată. Cu toate acestea, Convenția de armistițiu avea și meritul de a considera arbitrajul de la Viena ca nul și neavenit. Acest fapt i-a dat Regelui Mihai posibilitatea de a promulga, la 10 octombrie 1944, Legea nr. 487, prin care era decretată înființarea Comisariatului român pentru administrarea regiunilor eliberate ale Transilvaniei, comisariat care urma să reprezinte autoritatea guvernului român în acest teritoriu².

În acel moment, statutul Transilvaniei părea rezolvat. Dar, pe măsură ce trupele sovietice înaintau alături de cele române în teritoriul transilvănean au început să apară o serie de incertitudini și dificultăți provocate de sovietici, care obstrucționau în mod evident activitatea Comisariatului³. Chiar din momentul semnării armistițiului s-a putut observa că, în ceea ce privește soluția adoptată privind Transilvania de Nord, în formularea din convenție apărea o nuanță care lăsa loc diferitor interpretări. În fapt, încă din octombrie 1944 s-a putut auzi frecvent, atât din partea sovieticilor cât și a comuniștilor din țară următorul leitmotiv: Transilvania va fi predată României numai în condițiile instaurării unei democrații adevărate, aprecierea asupra a ceea ce ar fi trebuit să însemne o democrație adevărată urmând a fi făcută, în orice caz, într-un cu totul alt loc decât Bucureștiul⁴.

Într-o complexă conjunctură internă, din așa zise rațiuni de securitate a frontului și pentru prevenirea incidentelor interetnice, care pentru unii observatori păreau iminente, Stalin a instaurat în Nordul Transilvaniei administrația militară sovietică. Autoritatea militară sovietică s-a exercitat prin intermediul unei instituții nou create, Comitetul Executiv pentru Nordul Ardealului⁵.

¹ "Convenția de Armistițiu între Guvernul român pe de o parte și Guvernul Uniunii Sovietice pe de altă parte" în *România, Marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial*, Documente, vol.I, București, 1945, p. 310-313.

² Marcela Sălăgean, *Administrația sovietică în Nordul Transilvaniei (noiembrie 1944-martie 1945)*, Cluj-Napoca, 2002, p. 42.

³ *Ibidem*, p. 58.

⁴ *Ibidem*, p. 58-59.

⁵ *Ibidem*, p. 70-146.

Retragerea administrației civile românești și impunerea unei administrații subordonate interteselor sovietice a însemnat, din punct de vedere al populației civile, prelungirea stării generale de nesiguranță, cu consecințe extreme de negative⁶. În cele patru luni de administrație coordonată de trupele sovietice s-au produs schimbări importante în exercitarea puterii politice la nivelul provinciei. Totodată, s-a constatat o considerabilă extindere a rețelei politice comuniste. Astfel, s-a ajuns ca în fiecare reședință de județ să funcționeze câte o organizație municipală a Partidului Comunist Român, care mai avea, de asemenea, organizații în fiecare plasă⁷. În același timp, au fost create așa numitele celule de partid care-i cuprindeau pe comuniștii din instituturile de învățământ, fabrici, spitale, servicii poștale și căi ferate, precum și comitetele de stradă, cu un rol extrem de important în identificarea și exercitarea de presiuni asupra adversarilor politici și în organizarea unor acțiuni de propagandă. Principala sarcină a fiecărui comitet județean era recrutarea, în timpul cel mai scurt, a unui cât mai mare număr de membri, indiferent de etnie sau de trecutul lor politic⁸.

Rezolvarea problemei naționale (stoparea incidentelor interetnice) a fost, și ea, una dintre prioritățile liderilor comuniști din provincie, mai ales datorită interesului pe care Moscova îl acorda acestei probleme. În acest sens, în publicațiile partidului communist (în special în ziarul *Scântea*) dar și cu prilejul diferitelor manifestări, liderii comuniști au declanșat o campanie al cărei leitmotiv era uitarea exceselor din perioada anterioară și instaurarea bunei înțelegeri între toate etniile. S-a ajuns până la suprimarea, în decembrie 1944, a termenului juridic de minoritate, acesta fiind înlocuit cu cel de naționalitate conlocuitoare⁹.

Această schimbare de terminologie a fost decretată la București, în timpul guvernării generalului Nicolae Rădescu. Ea s-a materializat, în fapt, pe întreg teritoriul țării abia în vara lui 1945. În Transilvania de Nord, rapoartele oficiale ale inspectorilor de poliție, jandarmerie, ale primăriilor etc. au continuat să folosească, multă vreme, termenul de minoritate.

Dacă tactica de atragere a minorităților s-a bucurat de un oarecare succes, nu același lucru ar putea fi spus despre propaganda comunistă în rândurile populației de etnie română. Aderarea în număr mare a evreilor și mai ales a maghiarilor la Partidul Comunist Român a provocat manifestări de ostilitate din partea românilor, care mergeau de la nemulțumirea pasivă a majorității până la unele confruntări acute¹⁰. În fapt, însăși apartenența etnică a membrilor partidului communist din regiune explică foarte bine fenomenul de respingere a comunismului de către români, care îl considerau o expresie a expansionismului rusesc¹¹. Aderarea minorității maghiare din Transilvania la acest partid nu a făcut decât să consolideze presupunerea existenței unei conspirații ruso-maghiare care, sub flamura roșie a comunismului, ar fi urmărit să nimicească România. Faptul că maghiarii au fost cei dintâi care s-au grăbit să adere la acest partid, într-o tentativă nu neapărat nefirească de a se alinia din punct de vedere politic la poziția învingătorilor, nu a făcut decât să îndârjească rezistența românilor și să provoace, pe lângă unele incidente acute, o stare generală de tensiune și nemulțumire.

⁶ L. Țărău, *Dezvoltarea structurilor de putere ale Partidului Comunist Român în județul Cluj, 1945-1946*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, 30, 1993, p. 277-278.

⁷ *Ibidem*, p. 278.

⁸ *Monitorul Oficial* (partea I) nr. 176/1945, Legea 629 și 630 din 6 august 1945, p. 6794-6796, V. Țărău, *Problema națională în politica Partidului Comunist Român în anii 1944-1946. Considerații preliminare*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, 36, 1997, p. 224-241.

⁹ Marcela Sălăgean, *op. cit.*

¹⁰ V. Pușcaș, *Conflictele naționale și teritoriale în Europa Central-Răsăriteană și impunerea dominației sovietice (1944-1947)*, în *Tribuna*, serie nouă, IV, 26/1992, p. 9.

¹¹ Arhivele Statului Cluj, Fond Inspectoratul de Poliție Cluj, Dos.159/1944.

După 9 martie 1945 situația s-a schimbat aproape radical. Odată primit acordul Uniunii Sovietice, guvernul român a trecut la adoptarea măsurilor cu caracter legislativ, necesare reinstaurării administrației românești în Transilvania. În acest sens, la 30 martie 1945 a avut loc o Conferință a Prefecților din Nordul Ardealului, ocazie cu care primul ministru, Petru Groza, le-a cerut acestora excluderea șovinismului, afirmând că o mai bună înțelegere româno-maghiară ar grăbi procesul de integrare a Transilvaniei în statul român.

În realitate, Groza știa că o astfel de politică de sprijin a minorității maghiare făcea necesare eforturi suplimentare pentru cucerirea simpatiilor românilor. Astfel, pentru a-și asigura un suport real în societatea românească, comuniștii, prin declarații și prin unele măsuri cu caracter reparatoriu, au încercat să își creeze o altă imagine decât cea care le era atribuită. Folosindu-se de ascendentul obținut prin reușita din 9 martie 1945, bine speculată pe teren propagandistic, comuniștii au susținut că bunele relații ale românilor cu naționalitățile conlocuitoare erau strict necesare pentru păstrarea status-quo-ului teritorial în așteptarea Conferinței de Pace de la Paris. În acest context a fost pusă în aplicare o întragă serie de măsuri în favoarea minorităților etnice în domeniile culturii, vieții religioase, justiției etc.

Chiar dacă nu a reușit să suprimе tensiunile interetnice, politica guvernului Groza a reușit cel puțin să le atenueze¹². Eforturile au fost îndelungate, iar condițiile, care lăsau autorităților foarte puțină libertate de acțiune, extrem de dificile. La Conferința Națională a Partidului Comunist Român din toamna anului 1945, chiar dacă s-a susținut că, prin preluarea puterii depline de către comuniști, la viitoarele alegeri se vor asigura drepturi și libertăți pentru toate etniile conlocuitoare, egale cu cele ale majorității populației¹³. S-a recunoscut însă faptul că eforturile făcute de partidul comunist pentru rezolvarea problemei naționale nu s-au soldat cu rezultatele așteptate la nivelul întregii țări.

Într-un memoriu înaintat autorităților române, reprezentanții minorității maghiare solicitau rezolvarea problemei cetățeniei și reclamau acordarea unui număr impresionant de drepturi și libertăți. Situația a devenit mai încordată în cursul anului 1946, când la Cluj au izbucnit incidente între studenții români și muncitorii comuniști, incidente care au atras participarea populației din oraș și din împrejurimile acestuia. Amploarea luată de protestele studenților a făcut necesară deplasarea la Cluj a doi lideri marcanți ai partidului comunist, Teohari Georgescu și Lucrețiu Pătrășcanu. Cu această ocazie, au ieșit la iveală disensiunile existente deja la nivelul conducerii Partidului Comunist Român cu privire la soluționarea problemei naționale. Dacă Teohari Georgescu, în discursurile sale, a învinovățit unele dintre vechile partide politice ale României interbelice pentru pretinse acțiuni incitatoare, Lucrețiu Pătrășcanu a exprimat critici la adresa politicii revizioniste duse de unii dintre liderii maghiari.

După semnarea Tratatului de Pace din februarie 1947, prin care era consfințită apartenența Transilvaniei de Nord la statul român și, mai apoi, după preluarea completă a puterii de către comuniști, în decembrie 1947, problema națională a încetat să mai reprezinte o prioritate absolută, deși a continuat să rămână în atenția liderilor de la București.

De o situație fără îndoială privilegiată în comparație cu reprezentanții celorlalte etnii, au beneficiat, totuși, etnicii maghiari, mai ales la începutul anilor '50, când, sub presiunea sovietică, a fost înființată Regiunea Autonomă Maghiară, care cuprindea zona cu populație secuiască din Transilvania. Croită după modelul regiunilor autonome sovietice, Regiunea Autonomă Maghiară din România era condusă pe baza unui *Regulament* adoptat de Sfatul Popular Regional, sub rezerva aprobării acestuia de către Marea Adunare Națională a Republicii

¹² Arhiepiscopul Bartolomeu, *Clujul universitar al generației 1946 în memoriile lui Valeriu Anania*, supliment al revistei *Renașterea*, Cluj-Napoca, 1996.

¹³ *România. Viața politică în documente 1945*, coord. Ioan Scurtu, București, , p. 377.

Populare Române. De asemenea, activitatea culturală și ideologică a maghiarilor a înregistrat o mai mare intensitate în comparație cu cea de la sfârșitul deceniului al cincilea¹⁴.

După retragerea trupelor sovietice din România (1958), unele dintre privilegiile obținute de maghiari, susținute de regimul de ocupație sovietică, au fost înlăturate. În 1959, Universitatea maghiară din Cluj a fost unificată cu cea românească, fiind astfel creată Universitatea „Babeș-Bolyai”. În 1968 Regiunea Autonomă Maghiară a fost desființată, ca urmare a reorganizării administrativ-teritoriale realizate de Nicolae Ceaușescu.

TENSIONS BETWEEN THE ROMANIAN AND HUNGARIAN COMMUNISTS IN TRANSYLVANIA IN THE AFTERMATH OF WWII

Abstract

In a complex internal situation, for reasons of front security and in order to prevent a series of interethnic incidents Stalin set up the Soviet military administration in Northern Transylvania. The withdrawal of the Romanian civil administration and its replacement with a Soviet one meant an extension of the general state of insecurity, with extremely negative consequences. During the four months of administration coordinated by the Soviet troops, important changes, regarding the political power in the province, took place. At the same time, the political Communist network extended. Solving the national problem – that is putting an end to interethnic incidents – was, too, one of the priorities of the Communist leaders in the province, especially because of the interest that Moscow showed in this matter. In this respect, in the publications of the Communist Party, but also during all kinds of meetings, the Communist leaders started a campaign whose leitmotif was forgetting the excesses of the past and establishing good relations among all ethnical groups. After 9 March 1945, the situation changed almost radically. Once they had the approval of the Soviet Union, the Romanian Government started taking legislative measures in order to establish the Romanian administration in Transylvania. At the same time, Prime Minister Petru Groza asked to exclude chauvinism, saying that better relations between Romanians and Hungarian would hasten the integration of Transylvania within Romania. In reality, Groza knew that such a policy – of supporting the Hungarian minority – required additional efforts to win Romanians' support. Taking advantage of the success of 9 March 1945, very well exploited by propaganda actions, the Communists claimed that good relations between Romanians and the co inhabiting nationalities were necessary in order to maintain the territorial status quo while waiting for the Peace Conference in Paris. In this context they put in practice a series of decisions favoring minorities, in such areas as culture, religion, justice etc. After signing the Peace Treaty in February 1947, which confirmed Northern Transylvania as part of Romania, and after the complete overtaking of the power by the Communists, the national problem was not a priority. However, as compared to other ethnical groups, Hungarians had a good situation, especially in the early '50's.

¹⁴ N. Edroiu, V. Pușcaș, *Maghiarii din România*, Cluj-Napoca, 1995, p. 24-25.